

УДК 37.013.42+364.682.42

Sylwia Kowalska

ORCID iD 0000-0003-4829-5576

Mgr., Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku,
Al. Kilińskiego 12, 09-402 Płock, Rzeczpospolita Polska,
kowalsias@wp.pl

EDUKACYJNE ASPEKTY KSZTAŁCENIA W BEZDOMNOŚCI

Bezdomność to zjawisko społeczne, występującym zarówno w Polsce, jak i na całym świecie. Pomimo ciągłego rozwoju cywilizacji bezdomność nie maleje, ale wręcz rośnie. Podnosząc kwestię bezdomności, należy mieć na uwadze jej złożoność i niemożność jednoznacznego sformułowania. Nie mniej skomplikowane jest rozwiązanie głównej przyczyny, która pomogłaby spowolnić rozwój tak poważnego problemu społecznego.

Artykuł zwraca uwagę na społeczne zjawisko bezdomności nie tylko z punktu widzenia braku stałego miejsca zamieszkania, ale także zwraca uwagę na indywidualne cechy osobowości bezdomnych, uwzględniając takie zagadnienia, jak: indywidualność emocji i osobiste upodobania, specyficzne podejście do samopostępowania, stosunek do rodziny, stosunek do stabilizacji życia, zdolności do rozwiązywania problemów egzystencjalnych, specyfika zachowań kulturowych.

W artykule wskazano na społeczne przyczyny bezdomności, takie jak: niektóre czynniki związane z uzależnieniami, zaburzeniami osobowości, niepełnosprawnością, a także poważne choroby wymagające kosztownego leczenia, czynniki społeczne wynikające z konfliktów rodzinnych, a także z zakresu patologii społecznej, czynniki instytucjonalne opuszczające placówki oświatowe lub ośrodki rehabilitacji, czynniki strukturalne związane z bezrobociem, ubóstwem i problemami mieszkaniowymi.

Autor artykułu przedstawia własne przypuszczenia dotyczące zwiększania odsetka wykształcenia wśród osób bezdomnych, jeśli społeczeństwo zwruci uwagę na bezdomnych, to pomoże zmniejszyć bezdomność. Podkreśla się również, że pomoc bezdomnym powinna być udzielana w następujących obszarach: pomoc psychologiczna, która może wyjaśnić przyczyny, które doprowadziły osobę do trudnej sytuacji życiowej, w zapewnieniu specjalistycznej opieki społecznej w celu powrotu bezdomnych do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie; utworzenie instytucji, które będą szukać pracy dla bezdomnych, miejsca pracy.

Słowa kluczowe: bezdomność; edukacja; kwestia społeczna; osoba bezdomna; przyczyny bezdomności.

© Kowalska Sylwia, 2020

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.9>

Wprowadzenie. Bezdomność jest zjawiskiem społecznym, które występuje zarówno w Polsce jak i na całym świecie. Pomimo ciągłego rozwoju cywilizacji, zjawisko to nie maleje, a wręcz przeciwnie wzrasta. Podejmując tematykę bezdomności należy mieć na uwadze jak trudne jest ono do jednoznacznego zdefiniowania, a także odkrycia głównej przyczyny, która pomogłaby zahamować rozwój tak poważnego problemu społecznego.

Wydawać by się mogło, że w ówczesnych czasach zjawisko bezdomności nas jako społeczeństwo nie dotyczy, że jest to nie nasz problem. Niemniej jednak bezdomność dotyczy zarówno osobę dotkniętą bezdomnością jak i

otoczenie, w którym dany problem występuje. Jedną z wielu definicji bezdomności brzmi następująco: «zjawisko społeczne, polegające na braku domu lub miejsca stałego pobytu gwarantującego jednostce lub rodzinie poczucia bezpieczeństwa, zapewniającego schronienie przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi oraz zaspokojenie podstawowych potrzeb na poziomie uznawanym w danym społeczeństwie za wystarczający» (Wielka Encyklopedia PWN, 2001, s. 508). Osoby bezdomne pozbawione są podstawowego fundamentu jakim jest dom, który wpływa na wszystkie sfery życia człowieka, niosąc za sobą tragiczne skutki. W naszej kulturze dom, rodzina daje nam poczucie bezpieczeństwa, rozwoju społecznego, biologicznego, a także własnego rozwoju osobowościowego.

Definiując zjawisko bezdomności, czy osoby bezdomnej należy zwrócić uwagę nie tylko na brak stałego miejsca zamieszkania, ale również na cechy indywidualne jednostki, uwzględniając następujące kwestie:

- indywidualność emocji i predyspozycji osobowych,
- specyfikę stosunku do postrzegania własnej osoby,
- stosunek do rodziny,
- stosunek do stabilizacji życiowej,
- możliwość rozwiązywania problemów egzystencjalnych,
- specyficzność położenia kulturowego (Piekut-Brodzka, 2006, s. 57).

Brak stałego miejsca pobytu rzutuje na cały wymiar społeczeństwa. Tracąc tak zwany dach nad głową, zmienia się całkowite podejście do otaczającej nas rzeczywistości. Brak stałego miejsca zamieszkania sprawia, że jednostka zmienia całkowicie sposób swojego postępowania, funkcjonowania w społeczeństwie. Człowiek bezdomny z czasem ulega degradacji. Traci poczucie własnej wartości, poczucia bezpieczeństwa, a także stabilizacji. Wiąże się to również z niemożnością zapewnienia sobie jak i rodzinie odpowiednich warunków bytowych, co wywołuje poczucie niemocy i bezradności.

Bezdomność bez wątplenia należy do kwestii społecznych, która ma duży wpływ na funkcjonowanie osób nią dotkniętych, w każdej dziedzinie życia. Osoby dotknięte bezdomnością wchodzi w poszczególne etapy bezdomności, co przyczynia się do zmiany funkcjonowania w społeczeństwie. Życie tych osób ulega powolnej degradacji na wszystkich płaszczyznach życia. Bezdomność jest zjawiskiem patologicznym, które wpływa negatywnie na osoby dotknięte tym zjawiskiem, jak i na całe środowisko (Stankiewicz, 2002, s. 14). Każda kwestia społeczna zasadniczo różni się od wydarzeń losowych czy różnego rodzaju kataklizmów, ponieważ na każdym jej etapie mamy na nią wpływ, począwszy od środowiska rodzinnego, poprzez samorządy, a także samą jednostkę, której dane zjawisko dotyczy. Kwestia społeczna charakteryzują się: występowanie skrajnie trudnych momentów w życiu jednostki i rodziny, integracją wyznaczonych grup społecznych i kategorii ludności, a także pogłębiającymi się konfliktami wpływającymi na funkcjonowanie społeczeństwa (Danecki, 1998, s. 110).

Problematyka zjawiska bezdomności jest dość trudną i skomplikowaną kwestią, wynikającą

ze złożoności problemu. Bezdomność składa się z wielu etapów wchodzenia w to zjawisko i trwa stosunkowo długo, dlatego sformułowanie przyczyny uzależnione jest od wielu czynników i spłotów różnych wydarzeń. Przyczyn bezdomności możemy dopatrywać się między innymi w:

- czynnikach indywidualnych, związanych z uzależnieniami, zaburzeniami osobowości, niepełnosprawnością, a także ciężkimi chorobami wymagającymi kosztownego leczenia,
- czynnikach społecznych, wynikających z konfliktów rodzinnych, a także z dziedziny patologii społecznej,
- czynnikach instytucjonalnych «opuszczanie donikąd instytucji np. placówki opiekuńczo-wychowawczej lub resocjalizacyjnej»,
- czynniki strukturalne, związane z bezrobociem, ubóstwem, problemami mieszkaniowymi (Browarczyk et al., 2014, s. 16).

Zjawisko bezdomności składa się z pięciu faz do których należą:

Tabela 1

Fazy bezdomności (Piekut-Brodzka, 2013, s. 18)

Wstępna do 2 lat	35,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	17,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	11,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	14,8
Trwała powyżej 10 lat	20,5

Badania własne. Celem mojej pracy było sprawdzenie jaka jest możliwość zastosowania ścieżki edukacyjnej wśród osób bezdomnych.

Badania zostały przeprowadzone w Domu dla bezdomnych mężczyzn w Płocku, który jest prowadzony przez Caritas Diecezji Płockiej. W badaniu brało udział 20 podopiecznych schroniska. Badania zostały przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego, przy wykorzystaniu techniki ankiety, narzędziem był kwestionariusz ankiety. Zawarte pytania w kwestionariuszu ankiety miały wskazać odpowiedzi na poszczególne pytania. Główny problem badawczy brzmiał następująco: Czy występuję motywacja u osób bezdomnych do dalszego kształcenia się? Problemy szczegółowe brzmiały następująco: Jaka jest obecna pozycja społeczna osób bezdomnych? Jaka pomoc została udzielona osobom bezdomnym, czy była wystarczająca? Jakie są aspiracje osób bezdomnych?

Wyniki. Z przeprowadzonych badań wynika, że wśród osób bezdomnych nie występuję motywacja do dalszego kształcenia się. Jedną z najczęstszych przyczyn stawania się osobą bezdomną wynikającą

z mojego badania był alkohol. Osoby, które popadły w bezdomność z biegiem czasu adaptują się do panującej sytuacji, co wpływa na zaprzestanie dążenia do normalnego trybu życia, braku chęci działania, a co za tym idzie brak motywacji do kształcenia się. Poprzez to bycie i trwanie w nałogu stają się jednym z głównych priorytetów w życiu jednostki.

Jeżeli chodzi o obecną pozycję społeczną osób badanych, wynika, że osoby bezdomne nie pozostają w trwałych związkach, jednak posiadają rodzinę. Połowa badanych jest stanu wolnego, natomiast pozostali badani byli w związkach formalnych, jednak uległy one rozpadowi, poprzez rozwód, a także śmierć współmałżonki. Wśród respondentów połowa (50 %) jest powyżej pięćdziesiątego roku życia. Jeżeli chodzi natomiast o wykształcenie badanych osób (55 %) posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, a także podstawowe (35 %). Istotnym wynikiem mojego badania jest to, że badani nie posiadają stałego miejsca zamieszkania w różnych przedziałach czasowych. Najwięcej bo aż (35 %) badanych trwa w bezdomności w przedziale od pięciu do dziesięciu lat, co w literaturze określane jest jako faza chroniczna bezdomności czyli inaczej mówiąc długotrwała. Okazało się, że wśród osób badanych równorzędny jest czas trwania w bezdomności w przedziale od roku do trzech lat (20 %) określane jako faza na pograniczu wstępnej i ostrzegawczej, a także od trzech lat do pięciu (20 %) nazywany jako faza z pogranicza fazy ostrzegawczej i adaptacyjnej. Tylko trzech badanych (15 %) znajdują się w fazie nazywanej trwałą, z której wyjście jest bardzo trudne, a czasami nawet nie możliwe.

Wobec osób bezdomnych świadczona jest pomoc, z której mogą korzystać. Z moich badań wynika, że spośród dwudziestu respondentów ze stałej pomocy korzysta trzynastu badanych, z czego może wynikać, że są już na takim etapie bezdomności, że nie potrafią podjąć jakiejkolwiek własnej inicjatywy, która umożliwiłaby zmianę swojej sytuacji. Z pomocy okazjonalnej korzysta trzech badanych, natomiast w okresie jesienno-zimowym korzysta czterech badanych, wynikać z tego może to, że badani znajdują się na takim etapie swojego życia, który sygnalizuje, że napotykać na trudności, z którymi nie mogą sobie sami poradzić. Jeżeli chodzi o świadczoną pomoc ogranicza się ona do zaspokojenia podstawowych potrzeb egzystencjalnych. Najczęstszą formą pomocy z jakiej korzystają osoby bezdomne jest nocleg (80 %), posiłki (65 %), pomoc medyczna (30 %). Dlatego też bezdomni szukają pomocy najczęściej

w schroniskach (50 %), a także jadłodajniach (25 %). Wśród respondentów (95 %) uważa, że świadczona im pomoc jest wystarczająca. Wynika to z tego, że osoby, których dotyka bezdomność zawężają swoje potrzeby do minimum. Bez wątpienia okazywana pomoc wobec osób bezdomnych, jest bardzo ważnym elementem społecznym, który pomaga jednostkom w przetrwaniu zaistniałej sytuacji, jednak nie rozwiązuje przyczyn, a także problemów, które spowodowały samą bezdomność, zarówno w zachowaniu jak i psychice osób bezdomnych. Moim zdaniem świadczona pomoc osobom bezdomnym jest bardzo potrzebna i przydatna, jednak wydaje mi się, że powinna również mieć charakter aktywizacyjny. Umożliwiając osobom bezdomnym pomoc w rozwiązaniu głównej przyczyny utraty dachu nad głową, stwarzamy warunki do poprawy ich sytuacji. Dlatego uważam, że jeśli osoby bezdomne miałyby większą możliwość np.: wyjścia z nałogu, czy możliwość znalezienia i podjęcia pracy, co za tym idzie posiadanie własnych środków do życia, mogłyby to w jakimś stopniu zmienić ich nastawienie do sytuacji w jakiej się znajdują, a także pozwoliłoby to na umacnianie swojej pozycji w społeczeństwie i poczucia własnej wartości, co jest bardzo istotne w życiu każdego człowieka.

Z moich badań wynika, że osoby bezdomne posiadają aspiracje. Jednym z głównych i podstawowych dążeń jest chęć zmiany swojej sytuacji życiowej. Chcą zmienić swoją sytuację życiową, poprzez możliwość znalezienia pracy w (84,2 %) badanych, a także poprzez wyjście z nałogu (10,5 %). Badani posiadają różne dążenia w swoim życiu między innymi takie jak: dążenie do stabilizacji mieszkaniowej (35 %), do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb (25 %), do podjęcia pracy (20 %), do niezależności finansowej (15 %), do naprawy relacji z bliskimi czy rodziną (15 %). Wśród badanych występują osoby, które nie dążą do niczego (20 %), co może wynikać już z dłuższego trwania w bezdomności. Wszystkie te aspiracje są ważne, ponieważ każdy człowiek ma inne priorytety w swoim życiu i dąży do własnych celów. Na pytanie «Kim chcieliby być»? odpowiedzi udzieliło tylko (25 %), że chciałoby być niezależnym człowiekiem, jeden ankietowany (5 %) chciałby być projektantem, natomiast (70 %) badanych nie udzieliło, żadnej odpowiedzi. Uważam, że każdy z nas posiada mniejsze, bądź większe aspiracje, widać również tę różnicę wśród badanych. Jednak należy wziąć pod uwagę, że aby móc zrealizować swoje dążenia, aspiracje, trzeba posiadać do tego odpowiednie możliwości. Dlatego odnosząc się

do osób bezdomnych, należy sądzić, że posiadają aspiracje, jednak nie posiadają takich możliwości, które sprzyjałyby realizacji ich dążeń.

Zakończenie. Bezdomność jest zjawiskiem społecznym, które występuje w naszym środowisku. Jest problemem, który wpływa na społeczeństwo, ale przede wszystkim na osoby nim dotknięte. Patrząc na problem bezdomności, zwykle widzimy problem społeczny. Warto jednak spojrzeć na bezdomność od strony jednostki bezdomnej. Rzadko zastanawiamy się jak osoby bezdomne odczuwają i rozumieją swoją pozycję społeczną, jakie mają poczucie własnej wartości i czy odczuwają potrzebę rozwoju.

Celem mojej pracy badawczej było sprawdzenie jaka jest możliwość zastosowania ścieżki edukacyjnej w bezdomności. Badani w większości nie widzą potrzeby kształcenia się. Wynikać to może z ich wieku, czasu trwania w bezdomności, a także z braku realnych planów na przyszłość. Wśród badanych występują różnego rodzaju aspiracje, które nie są przez nich spełniane. Aspiracje nie są spełniane, gdyż czynnikiem demotywacyjnym jest wciąż występowanie problemu, który spowodował bezdomność u danej jednostki. Należy patrzeć na jednostkę od strony przyczyny powstania zjawiska bezdomności, a nie od strony obecnych skutków. Pomoc świadczona osobom bezdomnym nie

zajmuje się zlikwidowaniem przyczyn powstania bezdomności, lecz doraźnie zabezpiecza bieżące skutki już powstałego zjawiska.

Trwające występowanie przyczyn bezdomności uniemożliwia wśród osób bezdomnych zainteresowanie aspektem edukacyjnym.

Wnioskuje, że świadczona pomoc osobom bezdomnym umożliwia jedynie zaspokojenie podstawowych potrzeb. Jednak nie zajmuję się zwalczaniem przyczyn, które spowodowały wejście i trwanie w bezdomności.

Wnioskuje z tego, że gdy przyczyna bezdomności zmaleje automatycznie może wzrosnąć zainteresowanie aspektem edukacyjnym, jako czynnikiem prowadzącym do poprawiania obecnej sytuacji.

Moim zdaniem pomoc osobom bezdomnym powinna być oferowana również w zakresie:

- zapewnienia pomocy psychologicznej, dotyczącej przyczyn związanych z wystąpieniem u danej osoby sytuacji trudnej życiowo,
- zapewnienia specjalistycznej opieki resocjalizacyjnej, umożliwiającej powrót jednostek dotkniętych bezdomnością do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie,
- stworzenia przez instytucje odpowiedniego projektu umożliwiającego znalezienie i możliwość podjęcia pracy przez osoby bezdomne.

References

- Browarczyk, Ł., Olech, P., & Stenka, R. (Eds.) (2014). *Model. Gminy standard wychodzenia za bezdomności*. Pomorskie Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności (pol).
- Danecki, J. (1998). *Kwestie społeczne — istota, źródła, zarys diagnozy*. W. A. Rajkiewicz (Ed.). *Polityka społeczna* (pol).
- Piekut-Brodzka, D. (2006). *Bezdomność*. Wydawnictwo Chrześcijańska Akademia Teologiczna (pol).
- Stankiewicz, L. (2002). *Zrozumieć bezdomność*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (pol).
- Wielka Encyklopedia PWN*. (2001). T. 3, Wydawnictwo Naukowe PWN (pol).

ОСВІТНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ

Ковальська Сильвія, магістр, Вища школа імені Павла Влодковича в Плоцьку,
Алея Кілінського 12, 09-402 Плоцьк, Республіка Польща, kowalsias@wp.pl

Безпритульність є суспільним явищем, яке проявлене однаково як у Польщі, так і у всьому світі. Незважаючи на безперервний розвиток цивілізації, безпритульність не меншає, а тільки навпаки зростає. Підіймаючи тематику безпритульності, слід мати на увазі її складність та неможливість однозначного формулювання. Не менш складним завданням є розкриття головної причини, яка допомогла б загальмувати розвиток такої серйозної суспільної проблеми.

У статті звернено увагу на суспільне явище безпритульності та безхатька не лише з позиції відсутності постійного місця проживання, але й зважено на індивідуальні особливості особистості безхатька, враховуючи такі питання, як-то: індивідуальність емоцій та особисті схильності, специфічне ставлення

до самосприйняття, ставлення до сім'ї, ставлення до стабілізації життя, здатність вирішувати екзистенційні проблеми, специфіка культурної поведінки.

У роботі вказано на соціальні причини безпритульності, такі як: окремі фактори, пов'язані із залежностями, розладами особистості, інвалідністю, а також важкими захворюваннями, що вимагають дорогого лікування, соціальні фактори, що виникають внаслідок сімейних конфліктів, а також у сфері соціальної патології, інституційні фактори, що залишають заклади виховання або реабілітаційний центри, структурні фактори, пов'язані з безробіттям, бідністю та житловими проблемами.

Автором статті висунуті власні припущення щодо збільшення відсотку освіченості серед безпритульних людей, якщо суспільство звертатиме увагу на безпритульних, допомагатиме у зменшенні безпритульності. Також наголошується на тому, що допомога безхаткам має бути запропонована у сферах: психологічної допомоги, яка може прояснити причини, що призвели особу до складної життєвої ситуації, у забезпеченні спеціалізованого соціального догляду, що дозволяє повернути людей, зачеплених безпритульністю до нормального функціонування в суспільстві, створення установ, які знаходитимуть для безпритульних зайнятість, робочі місця.

Ключові слова: бездомна особа; безпритульність; освіта; причини безпритульності; суспільне питання.

EDUCATIONAL ASPECTS OF TEACHING THE HOMELESS

Kowalska Sylvia, MA, Pawel Wlodkowic University College in Plock,
Ave. Kylynskoho 12, 09-402 Plock, Poland, kowalsias@wp.pl

Homelessness is a social phenomenon that manifests itself equally in Poland and all over the world. Despite the continuous development of civilization, homelessness does not decrease, but rather increases. When raising the issue of homelessness, one should keep in mind its complexity and the impossibility of unambiguous wording. No less difficult is the task of revealing the main cause that would help slow down the development of such a serious social problem.

The article draws attention to the social phenomenon of homelessness not only from the standpoint of lack of permanent residence, but also considers the individual characteristics of the homeless, taking into consideration such issues as: individuality of emotions and personal tendencies, specific attitude to self-perception, attitude to the family, attitude to the life stabilization, the ability to solve existential problems, the specifics of cultural behavior.

The author points out the social causes of homelessness, such as: certain factors related to addictions, personality disorders, disability, as well as serious diseases that require expensive treatment, social factors arising from family conflicts, educational institutions or rehabilitation centers, structural factors related to unemployment, poverty and housing problems.

The author of the article admits that the percentage of education among homeless people will increase if society pays enough attention to the homeless, and provides the special assistance to this category of people. It is also emphasized that assistance to the homeless should be offered in the following areas: psychological assistance, which can clarify the reasons that led a person to a difficult life situation, social care — in order to return homeless people to normal functioning in the society; career guidance assistance: cooperation with the institutions that will find jobs for the homeless people.

Keywords: causes of homelessness; education; homeless person; homelessness; social issue.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2020

Прийнято до друку 24.09.2020